

Životinje na grbovima gradova u Republici Hrvatskoj

Animals on Coats-of-arms in the Republic of Croatia

Džaja*, P., Ž. Heimer, M. Palić, I. Križek, I. Zemljak, A. Gašpar, K. Severin

Sažetak

Od 128 gradova u Republici Hrvatskoj na njih 50 prikazane su životinje. Najčešće su to heraldički prikazi realnih životinja te mitološka bića i heraldičke zvjeri kao što su zmaj, grifon te ljudski likovi s dijelovima tijela životinja. To su najčešće ptičja krila, koja su tipična za prikaz nekih svetaca odnosno anđela, dok je vrag prikazan u obliku animalnog čudovišta (Šibenik). Na nekoliko takvih grbova nalazimo više od jedne životinje, po tri (rode, Vinkovci), zatim životinje koje su u paru okrenute jedna prema drugoj (lavovi, Pregrada, Zabok, Ilok) te konj i zmaj u ikonografskom prikazu sv. Jurja (Senj, Vis i Pag). Dakle na 50 grbova naših gradova ukupno je prikazano 60 životinjskih likova (uključujući i heraldičke zvjeri), od čega se na 13 grbova nalaze ptice, na 6 parovi ptičjih krila (jedan samostalno – Vrbovec, a ostali kao dio ljudskih likova: jedna žena – Grubišno Polje, jedan anđeo – Varaždin, tri arhandela Mihovila – Trilj, Šibenik, D. Miholjac), četiri grba sadržavaju prikaz zmaja, na tri su grba druge heraldičke zvijeri (sirene, vodeni lav, hipogrif), na jednom je grbu lik vraga te ostale naše svakodnevne životinje. Najčešće prikazana životinja, čak osam puta u gradskim grbovima, jest lav s 11 prikaza, konj je prikazan 6 puta, jelen 4 puta, orao i roda 3 puta te janje i sokol, sirene su prikazane po dva puta, kuna, vrag, vuk, sova, jastreb, koza, gavran, golub, ždral, čaplja i pijetao, kao i pojedine ostale heraldičke zvijeri prikazane su po jedanput. Domaće, divlje i mitske životinje prikazane su na 31 gradskom grbu. Domaće životinje prikazane su na 13 gradskih grbova. Iako je kuna nacionalni simbol Republike Hrvatske, ona je prikazana samo na grbu grada Pakraca.

Ključne riječi: grb, Republika Hrvatska, hrvatske županije, životinje

Abstract

Of the 128 cities in the Republic of Croatia, 50 include animals in their coat-of-arms. These are most often heraldic presentations of real animals, as well as mythological creatures and heraldic beasts, such as dragons, gryphons, and human figures with animal body parts. These are most often birds' wings, which are typical for the presentation of some saints or angels, whilst the devil is shown in the form of an animal monster (Šibenik). On several of these coats-of-arms we find more than one animal, for instance three storks (Vinkovci), or animals in pairs turned facing one another (lions, Pregrada, Zabok, Ilok), and a horse and dragon in an iconographic presentation of St. George (Senj, Vis and Pag). The fifty coats-of-arms of our cities show a total of 60 animal figures (including heraldic beasts), of which thirteen show birds, six

Dr. sc. Petar DŽAJA, dr. med. vet., redoviti profesor u trajnom zvanju, dr. sc. Krešimir SEVERIN, dr. med. vet., redoviti profesor, Magdalena PALIĆ, dr. med. vet., univ. mag. med. vet., Zavod za sudsko i upravno veterinarstvo, Veterinarski fakultet u Zagrebu, dr. sc. Željko HEIMER, dipl. ing., pukovnik hrvatske vojske, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, dr. sc. Anđelko GAŠPAR, dr. med. vet., Hrvatska veterinarska komora, dr. sc. Ivan KRIŽEK, dr. med. vet. docent, Phoenix Farmacija, Zagreb, Ivan ZEMLJAK, dr. med. vet. univ. mag. med. vet., Veterinarska stanica Križevci. Dopusni autor: dzaja@vef.hr

pairs of birds wings (one alone - Vrbovec, and the others as part of a human body: one woman - Grubišno Polje, one angel - Varaždin, and three showing the Archangel Michael - Trilj, Šibenik and D. Miholjac), four coats-of-arms contain presentations of dragons, three have other heraldic beasts (mermaids, a sea-lion and a hippogriff), on one coat-of-arms there is the figure of the devil, and others our everyday animals. The animal shown most often, as many as eight times on city coats-of-arms, is the lion, which is shown 11 times (20.37 %). Horses are shown 6 times, a deer four times, an eagle and a stork three times, and a lamb, a falcon and mermaids are shown twice each. A marten, the devil, a wolf, an owl, a hawk, a goat, a dove, a crane, a heron and a cockerel, and some other heraldic beasts, are shown once each. Domestic, wild and mythological animals are shown on 31 coats-of-arms. Domestic animals are shown on 13 coats-of-arms. Although the marten is the national symbol of the Republic of Croatia, it is only shown on the coat-of-arms of the city of Pakrac.

Key words: coat-of-arms, the Republic of Croatia, the Croatian counties, animals

Uvod

Grbovi su vizualni simboli identiteta osoba, koji su se razvili u srednjem vijeku, najprije kao znakovi feudalnih ratnika prilikom povratka iz križarskih ratova, da bi ubzro postali općeprihvaćeni nasljedni simboli pojedinaca, plemića, a katkad i pučana, crkvenih osoba, vladara, ali i korporativnih osoba kao što su crkvene institucije (opatijske, kaptoli, biskupije), država i njihovih administrativnih jedinica (pokrajina, županija i sl.). (Džaja i sur. 2023.) Najkasnije u 13. stoljeću zabilježeni su prvi grbovi gradova širom Europe, pa i na našim područjima. Najstariji grbovi gradova sačuvani su kao elementi gradskih pečata ili su isklesani u kamenu. (Ströhl, 1904.; Laszowski, 1932.). Na našim područjima grbove ističu gradske komune uz jadransku obalu i slobodni gradovi te trgovišta u kontinentalnoj Hrvatskoj (Heimer, 2022.a.). Heraldika je pomoćna povijesna znanost i likovna disciplina koja proučava pojavu i podrijetlo grbova te pravila njihova sastavljanja, njihov povijesni razvoj i njihovu umjetničku obradu (Zmajić, 1971.).

Većina je gradskih grbova suvremenog postanka, oblikovani su u devedesetim godinama 20. stoljeća i poslije, a tek je manji broj starijeg datuma, među kojima neki sežu i u spomenuta rana stoljeća heraldike. Zanimljivo je da Ströhl navodi 55 grbova gradova (i drugih mjesta s municipalnom upravom, trgovišta i općina, u skladu s onodobnim administrativno-teritorijalnim ustrojem: 21 u Hrvatskoj i Slavoniji, 21 u Dalmaciji, 12 u Istri, 1 u Ugarskoj) s područja današnje Republike Hrvatske (Ströhl, 1904.), Laszowski ih ima 108 (Laszowski, 1932.), dok je u razdoblju od 1993. godine, kada je suvremeni zakon omogućio i propisao usvajanje grbova i zastava jedinicama lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj, do danas svih 128 gradova osiguralo svoje heraldičke simbole i rado ih prikazuju (Heimer, 1996.).

Već se sa samom pojavom grbova, osim geometrijskih likova, na njima pojavljuju više ili manje stili-

zirani likovi životinja – bilo onih iz stvarnosti bilo onih iz srednjovjekovnih mitova i legendi, pa sve do tzv. heraldičkih zvijeri sastavljenih iz elemenata i dijelova dviju ili više životinja i/ili ljudskih likova.

Životinje se u grbovima prikazuju uobičajenim stilizacijama, u pravilu u vrlo pojednostavljenom prikazu s naglašenim karakterističnim elementima koji ih razlikuju od drugih sličnih likova. Iako ne postoji razlog da se bilo koja životinja nađe na grbu, u heraldici se najčešće pojavljuje nekoliko desetaka najkarakterističnijih životinja – od divljih životinja sisavaca to je najčešće lav, a uz njega medvjed, vuk, lisica i druge, među pticama prije svega orao, uz sokola, čaplju i sl., među ribama delfin (kojeg heraldika smatra vrstom ribe, unatoč suvremenoj biološkoj klasifikaciji), a od drugih vrsta životinja češće se nalaze zmija te školjka (Jakobova kapica). Među domaćim su životinjama najčešće prikazani konj, govedo i kokoš ili pijetao. Najvažnije su mitološke životinje zmaj i dvoglavi orao.

Životinje se prikazuju u normiranim položajima tijela, pa se tako četveronožne životinje mogu prikazivati npr. u prolazu (u trku) ili uspravljene (propepte, uzdignute), ptice u (po)letu ili raskriljene i slično (Zmajić, 1971.).

Životinje na grbovima hrvatskih gradova

Lav je prikazan na osam grbova hrvatskih gradova, pojedinačno (Otočac, Slunj, Umag, Virovitica i Vukovar) (Šalić, 1995) ili u paru (Ilok, Pregrada i Zabok), dakle ukupno 11 puta. Prikazan je uspravljen – tako da se jednom ili objema stražnjim nogama oslanja o tlo, tijela uzdignutog iznad njih i prednjih nogu ispruženih ispred sebe. Prednjim nogama može držati neki predmet ili oslanjati se o njega, a rep mu je u pravilu raskošno povinut nagore iza leđa. Glava lava prikazuje se u pravilu iz profila, a rjeđe je okrenuta prema gledatelju (sučelice, *en face*, u kojem slu-

čaju hrvatska heraldika prikazanu životinju opisuje kao leoparda, slično kao i neke druge kontinentalne heraldike) (usp. o leopardu u Džaja i sur., 2023.). U pravilu je lav prikazan isplažena jezika, koji može biti crven ili iste boje kao i tijelo lava, koje je najčešće zlatno (žuto), ali može biti bilo koje druge heraldičke boje. Vrlo je često heraldički lav okrunjen zlatnom krunom.

Konj je prikazan na šest gradskih grbova u Republici Hrvatskoj. Kao neizostavna i ključna životinja uz ratnika sve do suvremenog doba, konj se na grbovima često prikazuje zajedno s konjanikom. U grbovima naših gradova prikazan je čak pet puta, tri puta uz prikaz sv. Jurja koji ubija zmaja (Pag, Senj, (Gulin, 1993.) Vis), a slično i u prikazu sv. Grizogona (Zadar) te viteza alkara (Sinj). U svim je tim grbovima prikazan u trku ili lagano propet. Tek je u jednom gradskom grbu prikazana samo konjska glava (Lipik). Konj je u grbovima najčešće srebrne boje (bijeli), no može biti i zlatan (žut), crn, pa i drugih heraldičkih boja. Kad je prikazan s ratnikom, gotovo redovito ima i punu konjaničku opremu (uzde, sedlo i dr.).

Jelen se kao najomiljeniji srednjovjekovni lovački plijen pojavljuje kao trofejni simbol. Danas je prikazan na četiri gradska grba (Čabar, Garešnica, Klanjec i Popovača). Prikazuje se djelomično: samo glava s rogovima, u profilu ili sučelice, ili njegova prednja polovica koja izrasta iz kakva predmeta, ili je prikazan samo par rogova. Kao vrijedan trofej, najčešće se prikazuje zlatnom (žutom) bojom.

Heraldičke zvijeri sastavljene od dijelova lava, orla, konja, koze i ribe prikazane su na tri gradska grba. Benkovac ima grifona – s lavljim tijelom, orlovskim kandžama, glavom i krilima te kozjih ušiju (Ćus Rukonić, 2023.) Cres prikazuje hipopantera – lavljeg tijela, konjske glave i kozjih ušiju. Varaždinske toplice prikazuju vodenog lava – s prednjim lavljim dijelom tijela i stražnjeg ribljim dijelom tijela (Heimer, 2012). Sve su ove heraldičke zvijeri prikazane zlatnom (žutom) bojom, crvenih isplaženih jezika.

Zmaj je na gradskim grbovima u Republici Hrvatskoj prikazan u četiri primjera, svaki put u kombinaciji sa svecem – ratnikom koji ga ubija – tri puta je to sv. Juraj i jedanput sv. Mihovil (Senj, Vis i Pag te Donji Miholjac). Zmaj je najčešće prikazan zelenom bojom, katkad i zlatnom (žutom).

Dvije sirene – s gornjim dijelom tijela žene i donjim dijelom tijela ribe, pridržavaju gradski grb Karlovca.

Ovca i janje na našim su gradskim grbovima prikazani po jedan put (Hrvatska Kostajnica i Knin). U oba primjera životinja prednjom nogom pridržava zastavu, odnosno procesijski križ, oba puta kao sim-

bol jaganjca Božjeg (*Agnus dei*), tj. Isusove žrtve za čovječanstvo. Na jednom od ovih grbova (Knin) to je i dodatno prikazano svetačkim nimbusom (aureola, svetokrug) iza životinjinje glave. Ovca je redovito prikazana bijelom bojom (srebrnom).

Govedo je prikazano na dva gradska grba. Glava je prikazana sučelice, isplažena jezika i s prstenom provučenim kroz nosnice (Pleternica) ili je govedo uspravljeno, glave s rogovima u (polu)profilu, naglašenog spolovila, a prednjim nogama pridržava zgradu (Velika Gorica). Ne postoji konvencija u pogledu boje prikaza goveda u heraldici, mogu biti u svojoj prirodnoj boji (smeđa) ili u kojoj od heraldičkih boja (primjerice ovdje je jednom zlatno i jednom srebrno).

Po jedan su put na našim gradskim grbovima prikazani vuk (Gospić), kuna (Pakrac), koza (Obrovac), pas (Drniš) i vrag (Šibenik). Vuk se prikazuje slično lavu, ali drugačije oblikovana repa, proporcija dijelova tijela i izdužene njuške. Kuna je prikazana kao u nacionalnoj simbolici, u trku, prirodne smeđe boje s bijelim trbuhom. Koza, odnosno jarac prikazan je propet, naglašena spolovila i snažnih rogova, obojen srebrnom (bijelom) bojom. Jasno se razlikuje od koze u državnoj i istarskoj simbolici (usp. Džaja i sur., 2023.). Pas je prikazan s kruhom u gubici, u ikonografskom prikazu sv. Roka, koji mu je jedan od svetačkih atributa (Drniš). Vrag je prikazan kao čovjekolika figura s dugim repom koji završava strelicom, s crnim netopirskim krilima te s crvenim rogovima, u položaju ispod sv. Mihovila (Šibenik), koji u nekim drugim prikazima zauzima zmaj (usp. Donji Miholjac).

Ptice su prikazane na 15 gradskih grbova, a sveci s ptičjim krilima prikazani su na tri gradska grba, te jedna žena s ptičjim krilima. Od svih njih samo je na grbu grada Vinkovaca prikazano više životinja, tri rode.

Orao je prikazan na tri gradska grba (Oroslavlje, Vrbovsko, Rijeka, ovaj posljednji s dvije glave). Orao se u pravilu prikazuje raskrilen – raširenih krila, prsa prema gledatelju ili u poluprofilu, dok se orlova glava redovito prikazuje u profilu. Kljun, jezik, noge i kandže mogu biti prikazane drugom bojom. Heraldička zvijer dvoglavi orao u pravilu ima glave okrenute svaka na svoju stranu, dok je primjerice grb Rijeke, s orlom koji gleda objema glavama na istu stranu, rijetka iznimka (Heimer, 2022b.). Orlovi se u heraldici prikazuju bilo koje heraldičke boje, a u našim su primjerima zlatni (žuti) ili crni.

Ptičja krila mogu biti prikazana samostalno ili u paru, kao kod Vrbovskog. Krilima su katkad opremljeni i ljudski likovi: žena s ptičjim krilima prikazana je na jednom gradskom grbu (Grubišno Polje), štit

Grb grada Otočca

Grba grada Slunja

Grb grada Umaga

Grb grada Virovitice

Grb grada Vukovara

Grb grada Iloka

Grb grada Pregrade

Grb grada Zaboka

Grb grada Paga

* Svi crteži prema: Heimer, Ž. (1996): The Flags and Arms of the Modern Era, <https://zeljko-heimer-fame.from.hr/> (Pristupljeno 20.4.2023.)

Grb grada Senja

Grba grada Visa

Grb grada Zadra

Grb grada Sinja

Grb grada Lipika

Grb grada Čabra

Grb grada Garešnice

Grb grada Klanjca

Grb grada Popovače

* Svi crteži prema: Heimer, Ž. (1996): The Flags and Arms of the Modern Era, <https://zeljko-heimer-fame.from.hr/> (Pristupljeno 20.4.2023.)

Grb grada Cresa

Grb grada Benkovca

Grb Varaždinskih Toplica

Grb Donjeg Miholjca

Grb grada Karlovca

Grb grada Hrvatska Kostajnica

Grb grada Knina

Grb grada Pleternice

Grb grada Velika Gorica

* Svi crteži prema: Heimer, Ž. (1996): The Flags and Arms of the Modern Era, <https://zeljko-heimer-fame.from.hr/> (Pristupljeno 20.4.2023.)

Grb grada Gospića

Grb grada Pakraca

Grb grada Obrovca

Grb grada Drniša

Grb grada Šibenika

Grb grada Oroslavlja

Grb grada Vrbovsko

Grb grada Rijeke

Grb grada Vrbovca

* Svi crteži prema: Heimer, Ž. (1996): The Flags and Arms of the Modern Era, <https://zeljko-heimer-fame.from.hr/> (Pristupljeno 20.4.2023.)

Grb grada Varaždina

Grb grada Grubišno Polje

Grb grada Trilja

Grb grada Vinkovaca

Grb grada Požega

Grb grada Petrinje

Grb grada Krka

Grb grada Jastrebarsko

Grb grada Opatije

* Svi crteži prema: Heimer, Ž. (1996): The Flags and Arms of the Modern Era, <https://zeljko-heimer-fame.from.hr/> (Pristupljeno 20.4.2023.)

Grb grada Lepoglava

Grb grada Daruvara

Grb grada Slavonski Brod

Grb grada Kutine

Grb grada Đurđevca

* Svi crteži prema: Heimer, Ž. (1996): The Flags and Arms of the Modern Era, <https://zeljko-heimer-fame.from.hr/> (Pristupljeno 20.4.2023.)

grba grada Varaždina pridržava krilati anđeo, a na još tri gradska grba prikazani su sveci s ptičjim krilima, i to na grbu grada Trilja te Donjeg Miholjca i Šibenika – Sv. Mihael Arhandel.

Tri rode u letu prikazane su na gradskom grbu Vinkovaca (Klajn, 1964.). Po jedna ptica nalazi se na sljedećim grbovima: sokol na grbovima Požege (Šperanda, 2003.) i Petrinje, sova na grbu Krka, jastreb na grbu Jastrebarskog, galeb na grbu Opatije, gavran na grbu Lepoglave, ždral na grbu Daruvara, čaplja na grbu Slavenskog Broda, svraka na grbu Kutine (Moslavac, 1993.) i pijetao na grbu Đurđevca (Ernečić, 2003.).

Zaključak

Životinje na grbovima gradova u Republici Hrvatskoj imaju važnu ulogu. Životinjski likovi pojavljuju se u gotovo dvije petine gradskih grbova. U mnogima su od njih one jedini ili središnji element, dok u jednom dijelu grbova prikazi životinja imaju dopunsku ili pomoćnu ulogu, uz neke druge elemente identiteta. U skladu s višestoljetnom heraldičkom tradicijom, najčešći životinjski likovi koji se pojavljuju i u našim gradskim grbovima jesu kralj životinja lav i kralj ptica orao, no zastupljeno je i dvadesetak drugih životinjskih vrsta. Neke su izabrane aluzijski, zbog naziva koji podsjeća ili je korijen naziva mjesta (Jastrebarsko – jastreb), druge su zbog povijesnih razloga (Pakrac – kuna na najstarijim hrvatskim kovanicama kovanim ovdje), treće su prema lokalnoj legendi (Đurđevac – „picok“, pijetao). Domaće životinje najčešće su izabrane da predstavljaju lokalno tradicionalno gospodarstvo (Obrovac – jarac, Pleternica – govedo). Osim stvarnih životinja na grbovima su prikazane mitološke životinje, hibridni životinjsko-ljudski likovi iz tradicionalne mitologije ili novostvorene heraldičke zvijeri.

Koji god razlog bio za izbor životinjskog lika za gradski grb, izabrana životinja danas čini važan element gradskog simboličkog identiteta i na određeni način poistovjećuje s tim gradom i njegovim stanovnicima.

Literatura

- ĆUS RUKONIĆ J., (2023): Grboslovna baština cresko-lošinjskog otočja, Cres: Creski muzej.
- DŽAJA, P. i sur. (2023.): Životinje na državnom grbu i grbovima hrvatskih županija (I. dio). Hrvatski veterinarski vjesnik, 31 (2023) 2: 72-82.
- ERNEČIĆ, D. (2003): Grbovi i zastave Koprivničko-križevačke županije, Muzej Grada Koprivnice, Koprivnica.

- GULIN, A. (1993): Pečati i grbovi grada Senja. Senjski zbornik, 20 (1993): 55-78.
- HEIMER, Ž. (1996): The Flags and Arms of the Modern Era. <https://zeljko-heimer-fame.from.hr> (Pristupljeno 20.4.2023.)
- HEIMER, Ž. (2012): Odras vode u hrvatskoj municipalnoj heraldici. *Gazophylacium—časopis za znanost, kulturu, umjetnost i gospodarstvo*, 17 (2012) 1-2: 95-113. https://www.academia.edu/32713685/Odras_vode_u_hrvatskoj_municipalnoj_heraldici_Gazophylacium_XVII_1-2_2012_
- HEIMER, Ž. (2022a.): Historical origins of contemporary Croatian municipal flags. *Proceedings Proceedings of the 27th International Congress of Vexillology*. Ian Sumner and Margaret Sumner, eds. Kingston upon Hull: Flag Institute: E1.1-E1.53. <https://www.flaginstitute.org/wp/wp-content/uploads/2022/11/ICV27-E1-Heimer.pdf>
- HEIMER, Ž. (2022b): Zastave Rijeke – Monografija dva stoljeća borbe grada za pravo na svoju zastavu, Udruga Slobodna Država Rijeka, Rijeka.
- KLAJN, M. (1964.): Grb Grada Vinkovaca, Vinkovci. <https://library.foi.hr/lib/knjiga.php?B=1&item=X01047>
- LASZOWSKI, E. (1932): Grbovi Jugoslavije, Kava Hag, Zagreb.
- MOSLAVAC, S. (1993): Et Kottyna denique insigne suum profecit (I Kutina je naposljetku dobila svoj počasni znak). *Muzejski vjesnik: Glasilo muzeja sjeverozapadne Hrvatske* 16 (1993): 87-88.
- STRÖHL, H. G. (1904): Städte-Wappen von Österreich-Ungarn, Wien.
- ŠALIĆ, T. (1995): Grbovi i zastave Vukovarsko-srijemske županije i njezinih gradova. *Godišnjak ogranka Matice Hrvatske Vinkovci*, 13 (1995): 185-208
- ŠPERANDA, M. (2003.): Zastave povijesne zbirke Gradskog muzeja Požega, Gradski muzej Požega, Požega.
- ZMAJIĆ, B. (1971): Heraldika, sfragistika i genealogija. Školska knjiga – Zagreb.